

KLENOT NESKOREJ GOTIKY V BANSKEJ ŠTIAVNICI

Danica Šoltéssová

Publikácia *Kostol sv. Kataríny v Banskej Štiavnici – Klenot neskorogotiky na Slovensku* je jedinečným titulom svojho druhu. Mapuje fenomén stredovekej kultúry, ktorej zrkadlom je aj architektúra chrámu sv. Kataríny celistvo zachovaná vo svojej neskorogoticko-podobu, ktorú, ako píše autori v úvodnom texte, „len v malej miere formovali jednotlivé historické a slohové obdobia od 15. po 20. storočie, lebo radikálnejšia prestavba sa v celej jej histórii neuskutočnila“. Monografia so svojou ambíciou pojednať o probléme komplexne zahŕňa popri architektúre aj podiel ostatných druhov výtvarného umenia na tvorbe interiéru kostola či sféru bohosluzobného inventára, ako aj fenomén pamiatkovej obnovy zo sedemdesiatych rokov 20. storočia. Kniha je do značnej miery bilanciou, zhrnutím dlhoročného sústreďného bádania, štúdia archívnych dokumentov a dobovej staviteľsko-architektonickej či umeleckej činnosti popredných slovenských odborníkov, ktorí sa zaoberajú históriou, dejinami architektúry a umenia či pamiatkovej starostlivosti (Barbara Balážová, Peter Buday, Dušan Buraj, Mária Čelková, Martin Čičo, Karol Ďurian, Juraj Gembický, Adriana Matejková, Štefan Oriško, Michal Šimkovic, Martin Štefánik, Katarína Vošková). Tento interdisciplinárne zložený autorský kolektív viedla Katarína Vošková. Knihu vydal Spolok Banskej Štiavnice '91. Výpravne spracovaná publikácia má 356 strán, kresby a situačné plány sú dielom Marcela Mészárosa, grafický dizajn navrhla Pavlína Morháčová. Autormi fotografií sú Martin Marenčin a Lukáš Rohárik.

Nastolenú tému stavajú autori do rámca širších súvislostí, sledujú formovanie umeleckého diania skúmaného obdobia, rovnako ako aj spoločensko-historické súvislosti danej doby. Ponúkajú množstvo informácií týkajúcich sa konkrétneho umelecko-historického materiálu, ale aj obohacujúce súvislosti, ktoré si uchovávajú potrebnú mieru adekvátnosti, dopĺňajú ústrednú líniu skúmania a účinne prehlbujú informačnú hodnotu diela ako celku.

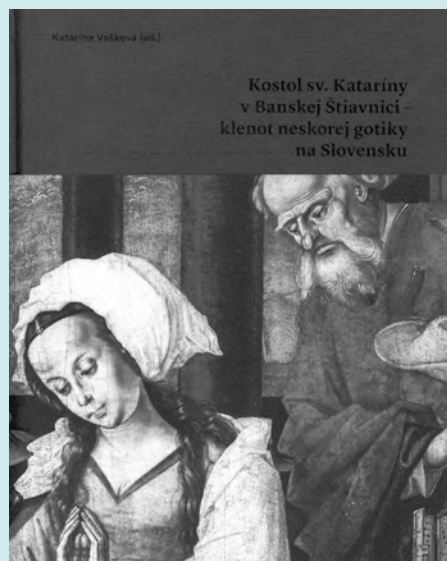
Osudy kostola, premeny jeho architektúry a umenia prezentujú autori čitateľom v štyroch častiach nazvaných – 1500: Gotický Kostol sv. Kataríny, 1550 – 1650: Kostol sv. Kataríny v protestantskej ére, 1650 – 1800: Kostol sv. Kataríny v období baroka, 1800 – 2000: Kostol sv. Kataríny na prahu moderných čias.

V úvodných statiach chronologicky radených častí monografie, pred kapitolami zameranými na interpretáciu historického materiálu, predstavujú jednotliví autori rad informácií o širších súvislostiach a okolnostiach formujúcich spoločenské prostredie a kultúrne zázemie, ako i hospodársky potenciál mesta či sondy do náboženského života v Banskej Štiavnici. Nastolujú tak účinné prepojenie, ktoré podporuje presvedčivosť výkladu v materiálových častiach celku. Tie svojou štruktúrou a obsahom, s kritickým zhodnotením doterajších poznatkov, odrážajú zámer skúmať materiál z viacerých bádateľských perspektív v širšom kontexte stredoeurópskeho vývoja.

V tejto súvislosti možno spomenúť kapitolu *Architektúra* od Štefana Oriška zameranú na analýzu stredovekého Kostola sv. Kataríny z pohľadu dejín architektúry. Text presahujúci materiálom analytický rámec poukazuje na bavorsko-podunajský typ sakrálnej architektúry ako východisko štiavnického kostola, pričom inšpiračné paralely situuje autor do južného Nemecka. Stavba podkapitol a interpretácia materiálu vytvára plastický obraz neskorostredovekej architektúry, ojedinelý v našej odbornej spisbe. Zaujímavé zistenia priniesla obsažná kapitola *Interiér* Dušana Burana venovaná predovšetkým objasneniu podoby gotického retábula, Oltára sv. Kataríny s maľbami Majstra MS a sochami troch svätíc. Pôvod umeleckých podnetov a tvorivých vzorov pri vytváraní oltára súvisel s krakovsko-štiavnickými kultúrnymi kontaktmi, ako aj tvorivými umeleckými koncepciami z prostredia Norimbergu. V stvárnení neskorogotického interiéru kostola zohrávala dôležitú úlohu aj monumentálna maľba Posledného súdu, ktorá sa svojím bohatým ikonografickým programom a umeleckou kvalitou radí k pamiatkam nadregionálneho významu.

Obdobie stredoveku s výpravnosťou interiéru kostola vystriedala protestantská éra, keď slúžil kostol slovenským evanjelikom. Stavebné úpravy, ktoré prebiehali v chráme, mapuje podobne ako vo všetkých častiach knihy, Michal Šimkovic a Katarína Vošková. V súlade s protestantskou predstavou sakrálneho priestoru boli do interiéru umiestnené maľované empy a zabielená pôvodná gotická výzdoba stien vrátane fresky Posledného súdu.

Roky 1650 – 1800 priniesli do mesta výraznú zmenu. Tá súvisela s príchodom a činnosťou jezuitov, ktorí preberali kostoly od protestantov a v roku 1672 získali aj Kostol

Katarína Vošková (ed.): *Kostol sv. Kataríny v Banskej Štiavnici – Klenot neskorogotiky na Slovensku*. Banská Štiavnica, Spolok Banskej Štiavnice '91, 2017. 356 s. ISBN 978-80-970219-8-6

sv. Kataríny v Banskej Štiavnici. V duchu aktuálnych trendov do jeho dispozície dostavali Kaplnku sv. Jána Nepomuckého a nákladne upravili interiér kostola. Neskorogotický Oltár sv. Kataríny vymenil za nový, barokový. Obnovu inicioval mecén výtvarného umenia, komorský gróf Andrej Wenzl von Sternbach, ktorý zveril realizáciu oltára do rúk tirolských umelcov. Príbeh hlavného oltára obohatil text o kolekciu obrazov, ktoré slúžili na jeho príležitostnú výzdobu. Používali sa počas vybraných sviatkov cirkevného roka v súlade s obsahom a symbolmi prezentovanými v kázňach. Autorom sviatočných obrazov bol najvýznamnejší maliar stredoslovenskej oblasti Anton Schmidt. K veľkorysej obnove patrilo aj vybudovanie Loretánskej kaplnky a barokové oltáre umiestnené v bočných kaplnkách. Tieto kapitoly zostavili Barbara Balážová a Martin Čičo.

Po neobyčajnom umeleckom vzopätí baroka nastal istý útlm, nie však stagnácia. Čiastkové úpravy a opravy kostola prebiehali aj počas celého 19. storočia. Nové zmeny v duchu neogotiky a historizmov sa dotkli výmalby kostola, ako aj jeho mobiliára. Súčasťou novej renovácie už z rokov 1906 a 1907 boli aj nové vitráže. Prínosné poznatky o tejto etape premien kostola, podporené archívnym výskumom, spracoval Peter Buday. Posledná kapitola knihy *Pamiatková obnova v 20. storočí* je z pera Kataríny Voškovej. Autorka v nej sleduje reštaurátorské výskumy a reštaurovanie kostola zo sedemdesiatych rokov 20. storočia, keď boli po odstránení mladších vrstiev odhalené pôvodné architektonické a umelecké hodnoty chrámu z obdobia neskorogotiky. Výsledky výskumov a pamiatkovej obnovy, „nielen obohatili poznanie umenia a architektúry Slovenska, ale Kostol sv. Kataríny zaradili do okruhu pamiatok stredoeurópskeho významu“. Monografia *Kostol sv. Kataríny v Banskej Štiavnici – klenot neskorogotiky na Slovensku* jednoznačne potvrdila túto skutočnosť.